

NA ROB LITERARNEMU SREČANJU

Dejstvo, da oblikuje Koroško jezikovno mešana okolica in se tu le malo pozna opliv lastnih narodnih komunikacijskih sredstev, sooblikuje seve tudi pišočega koroškega Slovence. Čeprav bi morala biti narodnostna različnost bogatilna, kar v vsaki zdravi družbi tudi je, pa koroški Slovenci te različnosti ne občutimo kot nekaj sproščevalnega, temveč kot nekaj utesnjujočega. Breme negativnih, zaviralnih in včasih naravnost nasprotujočih silnic nosi pretežno slovenski del, kar ga na drugi strani sili do včasih kar živčnih narodnoobrambnih in samoohranjevalnih kretenj. Treba pa je tudi reči, da uradno državno in deželno kulturno planiranje vključuje tudi prizadevanja koroških Slovencev. Reviji Mladje je bila na primer že drugič podeljena subvencija. V glavnem pa je slovenski pisec postavljen in navezan sam nase. V tem okolju živi in skuša obračati ljudstvu njegov zgubljeni čut za estetsko jezikovno izražanje; skuša malo kljubovati vidnemu propadu narodne kulture, kljubovati stanovitnemu padanju številke na skoraj vseh področjih slovenskega narodnega življenja, kljubovati nezadržnemu razsulu narodne manjšine; skuša posredovati slovensko mišljenje brez oseh strankarskih in ideoloških začimb, ki so koroškemu človeku od preproste podeželske ženice pa do narodnih zastopnikov pokvarile nos in okus. Mladi kulturni delavci, ki se zbirajo okrog revije Mladje in v Klubu mladje, črpajo iz tega življenjskega prostora.

Taka izhodišča za literarni napredek seve ne zadoščajo. Vsak kulturno zainteresiran zamejski Slovenec čuti potrebo po stikih s slovenskim kulturnim središčem, Ljubljano. Ob njih se krepi, se spodbuja, si išče sbojo pot, dozoreva. Za Slovence, živečega zunaj Slovenije, bo ostala Ljubljana kulturno svetišče, ki se mu bo vselej približeval v spoštljivi tišini, se ustavljal v njem z odprtim srcem in žejno mislijo. Prav zato pomeni vabilo Fakultetnega odbora ZŠJ ljubljanske filozofske fakultete na »srečanje 68« (10. aprila 1968) zarez v življenju koroškega literata.

Slovenski literati na Koroškem so se v nemški gimnaziji učili slovenskega jezika in književnosti tri prostovoljne ure na teden. V tej samorastniški zadregi so se izpopolnjevali z izdajanjem dijaškega glasila. Ko so odrasli gimnazijskim letom, je začela izhajati v Celovcu revija Mladje, ki se ji je pridružil še Klub mladje, kjer se danes zbira močna skupina mladih kulturnih delavcev. Pripadajo ji vsi Korošci, ki so se udeležili srečanja. Nameni so ostali do danes nespremenjeni: splošna višja kulturna raven, svoboda, nevezano, necenzurirano umetniško prizadevanje, nakazovanje problemov, soočenje mnenj in nazorov, demokracija, kritika, uk, eksperiment. Doslej je izšlo šest številke, sedmo pripravljamo.

S tem da se je skupina dvignila iz provincializma, je opustila večerniško literaturo, se je odločno odrekla koroškemu utilitarizmu, se je za korak približala proobitnim nalogam literature. S tem se je šele kulturno ospetila, si šele pridobila pravico do kulturnega priključka celotnemu slovenskemu narodu. Da bo morala to pravico odtehtati s tem

naložena dolžnost kulturnega dela, tega se Korošci še premalo zavedamo. Če je skupina pri tem otresanju plašnic in izpreganju starikavih, preživetih koroških vpreg zašla v marsikatero slepo ulico, to ni odločilno, kajti na Koroškem je toliko stvari nastajalo in še nastaja iz opozicije: Naša generacija je rasla iz opozicije, naša narodna zavest se je budila iz opozicije, naše kulturno literarno delo je v začetku raslo iz močne opozicije; dostikrat se da razumeti in videti v pravi luči in funkcionalnosti samo v tej opoziciji k nazadnjaškemu okolju (Erik Prunč, Mladje 6, str. 75).

Tolikanj govorimo o možnih in potrebnih kulturnih stikališčih. Toda preden pridemo do njih, jih je treba pripraviti. Priznati moramo, da je nakazani razvoj na Koroškem sploh omogočil, da nas je Ljubljana mogla pobabiti na literarno srečanje. Še več: bil je osnovni pogoj za to. Razumljivo je, da je čutila potrebo po najširših stikih pač kulturno šibkejša stran in so zato iskali vezi z Ljubljano pretežno le zamejski Slovenci. Ljubljana pač ni mogla dostikaj pričakovati od teh stikov. Ne moremo pa potisniti krivde samo njej v čevlje, češ da se ni zanimala ali se premalo brigala za nas. Krivi smo tudi koroški Slovenci, ker nismo bili zreli, zmožni in pripravljeni, da bi takšno vabilo na literarno srečanje prej sprejeli. Razen danes šestdesetletne Milke Hartmanove in štiridesetletnega Valentina Polanška, Koroška ni rodila nobenega večjega pesniškega ali pisateljskega daru, ki bi bil posegal s svojim delom v naš čas ter bi bil oplival neposredno na literarni naraščaj. Ustvariti je bilo treba torej najprej možnosti za takšna srečanja, obenem pa so morali to dopuščati tudi splošni mednarodni in meddržavni odnosi.

Zamejci se obračamo v slovensko središče v tistih stvareh in zaradi tistih reči, ki so nam živiljenjsko potrebne, a jih sami pogrešamo. Središče nam jih more dati: zdravo, strnjeno, bogato literarno šolo in tradicijo, vsakršne možnosti razmahnjeneega kulturnega razcveta, stvarno kritiko. Vsega tega nam primanjkuje, kar nam nalaga vedno le vlogo tistih, ki prejemajo. Slovenska literarna tradicija na Koroškem je časovno odmaknjena, da pri njej ni mogoče navezati, današnji rod nima nobenega stvarnega odnosa do nje, ne pomeni mu programa, dela, nalog. Kulturno delo je omejeno, ogroženo, včasih nasilno priklenjeno. Slovenska kritika z nekaj izjemami še ni prišla dlje, ko do kimanja in navdušenega kajenja ali do osebnih polemik.

Koroška je bila nekdanj zibelka slovenske besede. Danes je to le še zgodovinsko dejstvo. Da iz te zibelke ni moglo zrasti zdravo narodno telo, je predvsem zasluga nemškonacionalnih krogov v Avstriji, pa tudi dedljiva koroška grčavost, bubanje v svoj ozki svet, zaostalost v prejšnjih stoletjih. Koroški Slovenci postajamo privlačni za folklorni študij, postajamo neka posebnost za radovedne letopiščarje, postajamo relikv. Nekoliko smo to povzročili sami. Od zibelke — več nam zgodovina ni namenila — pa se iz leta v leto krhajo večji kosi. Tesnejše kulturne vezi z osrčjem slovenske narodne kulture bi mogle ta razkroj nekoliko zableči.

Florian Lipusch